

KLISZCZACY

gwara i kultura

Redakcja
Maciej Rak, Monika Brytan-Ciepielak

KLISZCZACY – GWARA I KULTURA

KLISZCZACY – GWARA I KULTURA

Redakcja

Maciej Rak, Monika Brytan-Ciepielak

Kraków 2022

Maciej Rak
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
📧 <https://orcid.org/0000-0003-0042-1406>
✉ maciej.rak@uj.edu.pl

Monika Brytan-Ciepielak
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
📧 <https://orcid.org/0000-0003-4751-8213>
✉ monika.brytan@doctoral.uj.edu.pl

© Copyright by individual authors, 2022

Recenzenci

dr hab. Monika Buława, prof. IJP PAN
prof. dr hab. Halina Karaś
prof. dr hab. Anna Tyrpa
prof. dr hab. Jan Święch

Opracowanie redakcyjne
Patrycjusz Pilawski

Projekt okładki
Paweł Sepielak

Grafika na okładce
Zuzanna Kubowicz

ISBN 978-83-8138-717-0 (druk)
ISBN 978-83-8138-718-7 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788381387187>

Książka dofinansowana przez Wydział Polonistyki UJ, Muzeum Niepodległości
w Myślenicach oraz Fundację Studentów i Absolwentów UJ „Bratniak”

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Przedmowa	9

Gwara kliszczacka

Józef Kąś, <i>Kultura materialna Kliszczaków w ujęciu dialektologicznym i etnograficznym na tle gwar Małopolski południowej. Nazwy części wozu. Wprowadzenie</i>	13
Maciej Rak, <i>Badania dialektologiczne dotyczące gwary kliszczackiej</i>	83
Barbara Batko-Tokarz, <i>Czego na temat Więciórki i jej gwary można dowiedzieć się z Porównawczego słownika trzech wsi małopolskich Mariana Kucały i zastosowanego w tym dziele układu tematycznego?</i>	97
Monika Brytan-Ciepielak, <i>Gwara Pcimia (powiat myślenicki) dawniej i dziś</i>	117

Kultura kliszczacka

Katarzyna Ceklarz, <i>Kliszczacy – między etnograficzną kreacją a współczesnym projektem tożsamościowym</i>	129
Gabriela Gacek, <i>Kliszczacka muzyka. O współczesnej sprawczości dawnych ludoznawczych etykiet</i>	147
Jakub Skalka, <i>Status i perspektywy Kliszczaków. Badania opinii mieszkańców pogranicza powiatów suskiego i myślenickiego – zarys problematyki</i>	167
Klaudia Rams, <i>Perspektywa rozwoju turystycznego regionu Małopolski na podstawie dziedzictwa kulturowego Kliszczaków</i>	179
Paulina Karpeta, Olga Radziszewska, <i>„Co kón zobacył, to nie wiadomo...” – opowieści wierzeniowe jako element budowania tożsamości kliszczackiej</i>	195
Bartłomiej Dyrz, <i>Zakazany pisarz – Pobratymiec</i>	205
Indeks osób	215
Indeks nazw geograficznych	217

PERSPEKTYWA ROZWOJU TURYSTYCZNEGO REGIONU MAŁOPOLSKI NA PODSTAWIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO KLISZCZAKÓW

Słowa kluczowe: Kliszczacy, turystyka kulturowa, dziedzictwo kulturowe, szlak turystyczny, promocja regionu

Keywords: Kliszczak Gorals, cultural tourism, cultural heritage, tourist trail, promotion of the region

Rola regionalnych szlaków kulturowych w turystyce kulturowej

W dobie postępującej globalizacji turystyka kulturowa zyskała miano jednego z najprężniej rozwijających się segmentów rynku turystycznego (Myga-Piątek, Jankowski 2009: 28). W opinii środowiska badaczy stanu światowej turystyki stała się ona niepodważalnym fenomenem współczesności. Jednym z fundamentalnych atutów turystyki kulturowej, o którym wspomina także literatura przedmiotu, jest ujęcie jej funkcji w kategoriach remedium na egalitarny wymiar turystyki (Wędzina 2010: 11).

Według definicji Armina Mikosa von Rohrscheidta:

Nazwą turystyki kulturowej możemy określić te wszystkie grupowe lub indywidualne wyprawy o charakterze turystycznym, w których spotkanie uczestników podróży z wytworami kultury (czyli z czymś, co odsyła ich do kultury jako rzeczywistości myślowej, a ich samych czyni interpretatorami owych wytworów), skutkujące jakościowym powiększeniem ich wiedzy o niej i o zorganizowanym przez człowieka świecie otaczającym jako jej wytworze, jest zasadniczą częścią programu podróży lub stanowi rozstrzygający argument dla indywidualnej decyzji o jej podjęciu lub wzięciu w niej udziału (Mikos von Rohrscheidt 2010: 5).

Rola regionalnych szlaków kulturowych według przytoczonej definicji jest znacząca. Z uwagi na założenie, z którego wynika, że region postrzegany jest przez pryzmat środowiska naturalnego, w którym funkcjonuje kultura, a także kształtuje się dziedzictwo kulturowe (Mikos von Rohrscheidt 2009: 83), można dojść do wniosku, że jego związek z turystyką kulturową jest nierozzerwalnie związany.

Należy także podkreślić, iż turystyka kulturowa sięga swoimi korzeniami do wielkiego intelektualnego ruchu, znanego pod nazwą regionalizmu. Zjawisko to w drugiej połowie XIX w. objęło swoim zasięgiem całą Europę. Współcześnie regionalizm jest postrzegany przez pryzmat działalności lokalnego ruchu społecznego, którego przedstawiciele określa się mianem regionalistów. Fundamentalnym aspektem w zakresie podejmowanych przez regionalistów inicjatyw jest realizowanie założeń naukowych na podstawie gromadzenia, dokumentowania, zachowywania, a także udostępniania części lub całości dorobku dziedzictwa przyrodniczego oraz kulturowego danego regionu (Gajowniczek 2014: 10–11).

W procesie kreowania regionalnych szlaków kulturowych należy mieć na uwadze ich rolę jako instrumentu ukazującego osobom podróżującym elementy takie, jak: idee, wartości, wymiana dóbr oraz wiedza. Przytoczone zagadnienia uwzględnione zostały w utworzonej przez Międzynarodowy Instytut Szlaków Kulturowych definicji szlaku kulturowego, który wśród cech charakterystycznych posiada swoją dynamikę historyczną oraz funkcjonalność. Ponadto ukazuje on rozwój ludzkości przez pryzmat wielowymiarowej i nieustającej wymiany wyżej uwzględnionych elementów. Przedsięwzięcie to odbywa się zarówno w granicach krajów i regionów, jak i między nimi. Proces ten jest znacznie rozciągnięty w czasie, co umożliwia zarazem obopólną interakcję kultury, której efektem staje się materialne bądź niematerialne dziedzictwo (Mikos von Rohrscheidt 2008: 19).

W kontekście funkcji, jakie pełnią szlaki turystyczne, wprowadzony został podział na *stricte* turystyczne (wśród nich wymienione zostały rekreacyjne, sportowe i krajoznawcze), a także te spełniające wymogi na płaszczyźnie ekologicznej (m.in. edukacyjne, ochronne oraz sterujące) (Styperek 2002: 29). Nadrzędną rolę spośród uwzględnionych funkcji odgrywa funkcja krajoznawcza, mająca znaczący udział w udostępnianiu dóbr kultury oraz walorów będących efektem współczesnej aktywności człowieka. Nawiązując do poszczególnych szlaków turystyczno-kulturowych, należy uwzględnić istotny udział funkcji edukacyjnej, który przejawia się w takim aspekcie, jako pogłębianie wiedzy turystów w odniesieniu do wyznaczonego dla szlaku zakresu tematycznego (Mikos von Rohrscheidt 2010: 20).

Na poniższym schemacie ukazana została klasyfikacja uwzględniająca wyodrębnione funkcje, które są zarazem najważniejsze dla turystyczno-kulturowego szlaku:

Ryc. 1. Funkcje, jakie pełni szlak turystyczny, z uwzględnieniem ważniejszych zadań szlaków turystyczno-kulturowych (zaznaczone na zielono)

Źródło: Schemat opracowany na podstawie ryc. 2, zamieszczonej w publikacji: Mikos von Rohrscheidt 2010: 21

Na podstawie wyżej uwzględnionych funkcji szlaku tematycznego można zauważyć, iż nie koncentrują się one jedynie na ukazaniu jego atrakcyjności z perspektywy turystów. Jednym z fundamentalnych założeń tego rodzaju oferty jest jej pozytywne

oddziaływanie na użytkowane turystycznie środowisko. Dokłada ona także istotną cegiełkę do procesu kreowania ekologicznej, przyrodniczej oraz kulturowej świadomości wśród społeczeństwa. Należy również wziąć pod uwagę jej znaczący udział w rozwoju gospodarczym danych regionów (Duda 2018: 95–96, 98).

Wśród bardziej istotnych powodów tworzenia szlaków tematycznych należy uwzględnić aspekt marketingowy tego rodzaju turystyki. Według wspomnianego założenia funkcja szlaku turystycznego koncentruje się także na linearnym łączeniu różnych punktów, obiektów oraz miejsc, które nie muszą być zdeterminowane przynależnością do jednej jednostki terytorialnej, gdyż funkcję nadrzędną sprawuje wspólna tematyka szlaku. W momencie gdy istniejące już obiekty ulegną procesowi unifikacji na skutek umieszczenia ich na danym szlaku, zyskuje on miano nowego produktu turystycznego (Mikos von Rohrscheidt 2010: 21).

Zakres istniejących definicji samego „produktu” jest bardzo szeroki. Znaczącym punktem odniesienia w tym kontekście jest postrzeganie go w kategoriach wytworzonego towaru. Z uwagi na dynamiczny rozwój sektora turystyki oraz traktowanego w szerszym ujęciu rynku usług definicja „produktu” uległa znacznej modyfikacji. Zaczęto go postrzegać przez pryzmat zunifikowanych dóbr materialnych i niematerialnych usług. Produkt turystyczny jest natomiast sumą aktywności podejmowanych przez turystów, atrakcji oraz szerokiego wachlarza usług i urządzeń, które są w tym celu wykorzystywane. Należy go zatem postrzegać jako komponent elementów o charakterze materialnym i niematerialnym związanych z perspektywami spędzania czasu w danym regionie (Kruczek 2011: 131). Mając na względzie chęć wizualnego przybliżenia najbardziej istotnych składników produktu turystycznego, utworzono schemat 2 (por. s. 109).

Wśród elementów znajdujących się w strukturze szlaku turystyczno-kulturowego, który jako podstawowy produkt turystyczny uległ rozwinięciu, należy wymienić rdzeń produktu, produkt rzeczywisty, a także produkt poszerzony. Częściami składowymi pierwszego z wymienionych jest szerokie spektrum potrzeb turystów, które stanowią zarazem decydujący bodziec w podjęciu decyzji udania się na szlak. Spośród nich można uwzględnić: potrzeby poznawcze (dotyczące również aspektu edukacyjnego), a także potrzeby związane z przeżyciem duchowym (w wymiarze estetycznym i religijnym). Odegrają one decydującą rolę w kontekście wyboru danego szlaku jako miejsca docelowego spędzenia wolnego czasu.

Przez pojęcie produktu rzeczywistego szlaku turystycznego rozumiemy najbardziej istotne elementy, dzięki którym turyści mają możliwość korzystania z niego (Mikos von Rohrscheidt 2010: 43). Główną rolę w tym kontekście odgrywają walory turystyczne (wynikają one z tematyki bądź idei danego szlaku), usługi recepcji dające możliwość poruszania się na szlaku i umożliwiające zarazem przebywanie w jego rejonie (takie jak dostępność baz noclegowych, gastronomicznych, usług transpor-

- **Atrakcje turystyczne**
 - naturalne
 - kulturowe
 - społeczne
- **Infrastruktura turystyczna i usługi danego regionu**
 - baza noclegowa
 - zaplecze gastronomiczne
 - usługi transportowe w miejscu docelowym
 - urządzenia i obiekty przeznaczone do aktywnej formy wypoczynku
 - sieć sprzedaży detalicznej, a także inne usługi
- **Dostępność regionu turystycznego**
 - infrastruktura komunikacyjna
 - środki transportu
 - organizacja transportu
 - regulacje rządowe
- **Wizerunki regionu turystycznego**
- **Cena płacona przez konsumenta**

Ryc. 2. Składniki ogólnego produktu turystycznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Kruczek 2011: 131

towych, przewodnickich czy też punktów informacyjnych), a także szeroki wachlarz przedmiotów materialnych (w tym mapy, przewodniki, pamiątki etc.). W nawiązaniu do szlaku turystyczno-kulturowego w sferze, którą wyszczególniono jako pierwszą, dominująca rola przypada walorom o charakterze antropogenicznym. Palmę pierwszeństwa w tym przypadku będą dzierżyć miejsca i obiekty o specyfice kulturowej, w szczególności te, które są związane z przewodnią tematyką szlaku. Nawiązując do produktu rzeczywistego w przypadku poszczególnych szlaków turystyczno-kulturowych, należy uwzględnić kluczowe wydarzenia tematyczne. Postrzegane są one jako niezwykle istotne atrakcje danego szlaku, co wynika również z ich cyklicznego charakteru. Stają się one zasadniczym bodźcem skupiającym większą liczbę turystów, dla których uczestnictwo w danym evencie jest postrzegane jako główny element podjęcia decyzji o wyprawie na szlak (Kruczek, Bukowska 2017: 22–23).

Spośród elementów zaliczających się do produktu poszerzonego szlaku turystycznego należy wymienić szerokie spektrum aktywności i usług, które realizowane są w ramach zwiększenia atrakcyjności metod zwiedzania. Można wśród nich wymienić takie elementy, jak: pokazy, imprezy o charakterze kulturalnym (m.in. spektakle teatralne i koncerty), degustacje krajowych, regionalnych czy też lokalnych produktów (Stasiak 2006: 26). Istotnym elementem są także oferty z sugestiami

dotyczącymi aktywnej oraz biernej formy wypoczynku. Dotyczy to szczególnie tych form podejmowanych aktywności, które wykraczają poza zasięg i tematykę szlaku. Wśród nich można wymienić ofertę kulturową, zwiedzanie obiektów niezwiązanych ze szlakiem, a także inne usługi o charakterze dopełniającym. W odniesieniu do szlaku turystyczno-kulturowego zarówno wydarzenia tematyczne (łącznie z mikroeventami oraz rekonstrukcjami historycznymi), jak i częściowo kuchnię regionalną lub tradycyjną, która jest powiązana z koncepcją tematyczną szlaku, należy traktować jako produkt rzeczywisty (Mikos von Rohrscheidt 2010: 44). Z kolei pozostałe z wyszczególnionych aktywności (wśród których znalazły się podstawowe propozycje gastronomiczne, wydarzenia o charakterze kulturowym, wybiegające poza tematykę szlaku, dopełniające oferty pobytowe, a także opcjonalne środki transportu) zazwyczaj są w pełni implementowane w module poszerzonego produktu turystycznego. Należy jednak mieć na uwadze wymagania związane z potwierdzeniem wiarygodności niektórych z podejmowanych aktywności (dotyczy to źródeł potwierdzających pochodzenie i wykorzystanie danej receptury, jeżeli zwiedzający zapoznają się z kuchnią regionalną lub tradycyjną, a także analogiczności danego produktu z recepturą; w przypadku inscenizacji historycznych lub obchodów danego wydarzenia wymagane są również źródła potwierdzające ich historyczną wiarygodność).

Zmierzając do podsumowania powyżej uwzględnionych aspektów, należy zaznaczyć, iż stanowią one jedynie niewielką część zagadnień dotyczących roli, jaką odgrywają regionalne szlaki kulturowe w turystyce kulturowej¹. Nie można również pominąć kwestii związanej z przeobrażeniami, jakie zachodzą w wyniku modernizacji szlaków. Przedsięwzięcie to jest realizowane poprzez tworzenie dodatkowych aktywności wraz z wprowadzaniem bardziej innowacyjnych metod popularyzujących szlaki tematyczne. Zjawisko to jest powszechne, gdyż opierając się na teorii cyklu ewolucji obszaru turystycznego Richarda W. Butlera (1980: 5–12), należy przyjąć, że zarówno produkty, jak i obszary o specyfice turystycznej ulegają intensywnym transformacjom. Wynika to ze zmieniających się upodobań i dodatkowych potrzeb turystów, a także z tworzenia nowych trendów w turystyce. Istotną rolę w tym kontekście odgrywają także powstające atrakcje turystyczne. Rezultatem uwzględnionych zjawisk jest ewolucyjna zmiana obszarów percepcji turystycznych (Kruczek, Zmyślony 2010: 23). Z uwagi na szeroki zakres tematyczny tego zjawiska, które nie stanowi jednocześnie kluczowego przedmiotu rozważań w niniejszej pracy, autorka odsyła osoby zainteresowane do publikacji *Regiony turystyczne* autorstwa Zygmunta

¹ W celu zgłębienia tej tematyki autorka pracy odsyła zainteresowanych do publikacji A. Mikosa von Rohrscheidta (*Regionalne szlaki tematyczne. Idea, potencjał, organizacja*, Kraków 2010), w której dodatkowo podjęto się analizy związanej z problematyką w zakresie organizacji i zarządzania regionalnymi szlakami tematycznymi.

Kruczka i Piotra Zmyślonego². W kolejnej części artykułu przedstawiona zostanie koncepcja regionalnego szlaku tematycznego, którego motywem przewodnim będzie dziedzictwo kulturowe Kliszczaków.

Koncepcja opracowania regionalnego Szlaku Dziedzictwa Kulturowego Kliszczaków

W procesie tworzenia szlaku turystyczno-kulturowego należy mieć na uwadze podjęcie szerokiego spektrum działalności. Pierwszym z uwzględnionych w tej części artykułu przedsięwzięciem będzie określenie jego zasięgu. Podczas analizy zakresu występowania elementów dziedzictwa kulturowego Kliszczaków na danym obszarze wytypowane zostały następujące miejscowości: Myślenice, Stróża, Pcim, Tokarnia i Bogdanówka. W celu wizualnego ukazania zasięgu proponowanego szlaku tematycznego zamieszczono mapę (ryc. 3).

Na podstawie mapy należy wywnioskować, że najbardziej odpowiednią formą przebycia szlaku będzie wykorzystanie samochodu jako środka transportu. Alternatywę w tym kontekście stanowi również lokalna sieć busów, które kursują m.in. na linii Kraków – Jordanów³ czy też Myślenice – Bogdanówka⁴. Miłośnicy górskich wędrówek mają możliwość połączenia zwiedzania obiektów na szlaku z realizacją wycieczek krajoznawczych na odcinkach: Chełm – Kudłacz (zielonym i czerwonym szlakiem), Pcim – Groń – Przełęcz Dział – Parszywka – Koskowa Góra (czarnym szlakiem), Pcim – Pod Kotoniem – Kotoń Zachodni – Pod Gorylką (żółtym i czarnym szlakiem; na odcinku Kotoń Zachodni – Pod Gorylką) – Pod Groniem Tokarskim – Tokarnia (żółtym i czarnym szlakiem) lub Pcim – Pod Kotoniem – Kotoń Zachodni – Pod Gorylką – Pod Koskową Górą – Bogdanówka (żółtym i częściowo niebieskim szlakiem; przy zejściu z Koskowej Góry do Bogdanówki)⁵.

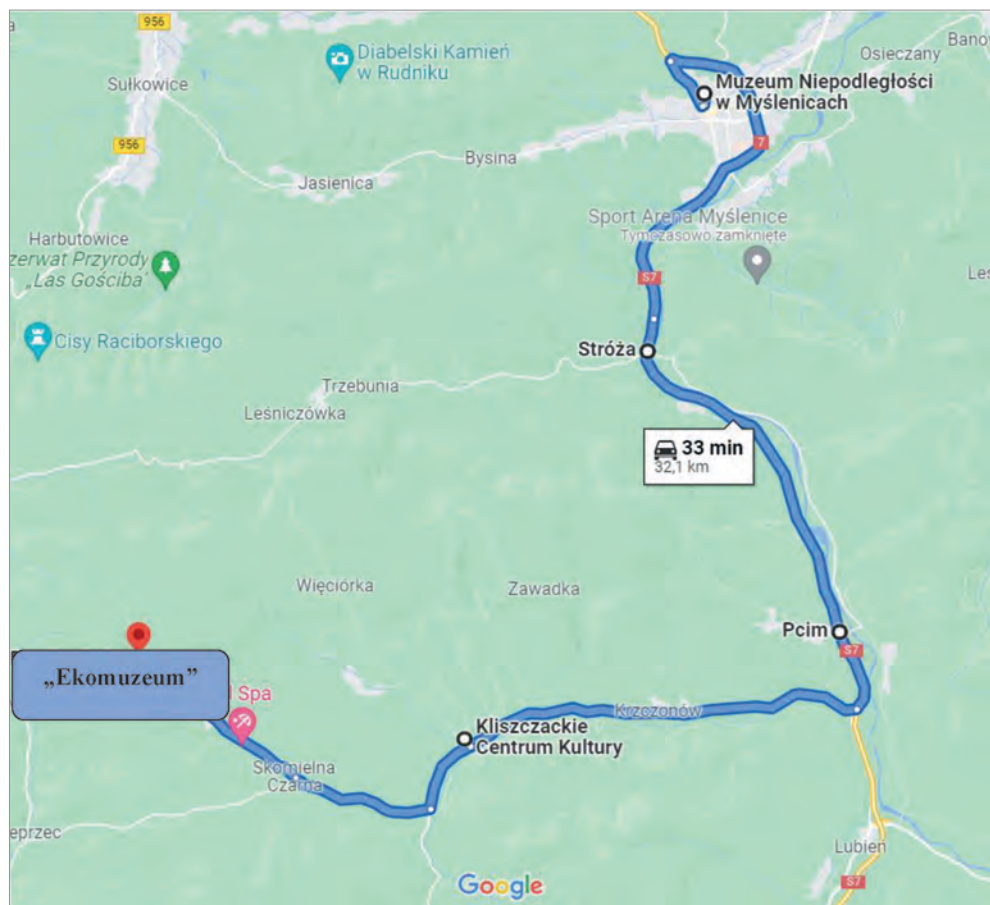
Do bardziej istotnych przedsięwzięć, których należy się podjąć przed opracowaniem koncepcji szlaku tematycznego, należy określenie grupy docelowej. Z uwagi na jego kulturową specyfikę, a także towarzyszące mu walory krajobrazowe szlak adresowany jest do szerokiego grona turystów krajowych oraz grup szkolnych, które mogłyby go przebyć w ramach zajęć z edukacji regionalnej. W odniesieniu do zwiedzających zza granicy istnieje ryzyko wynikające z braku dostosowania infrastruktury

2 Z. Kruczek, P. Zmyślony, *Regiony turystyczne*, Kraków 2010.

3 Rozkład jazdy na linii Kraków – Jordanów (przez Myślenice), <https://www.busy-krk.pl/jordanow-krakow/> [dostęp: 31.10.2021].

4 Rozkład jazdy na linii Myślenice – Bogdanówka, <https://www.busy-krk.pl/bogdanowka-myslenice/> [dostęp: 31.10.2021].

5 Pomocną aplikacją w zakresie planowania górskich wędrówek jest mapaturystyczna.pl, z której autorka niniejszego artykułu korzystała przy pracy nad powyższym fragmentem tekstu, <https://mapa-turystyczna.pl/#49.78990/19.98405/14> [dostęp: 2.11.2021].

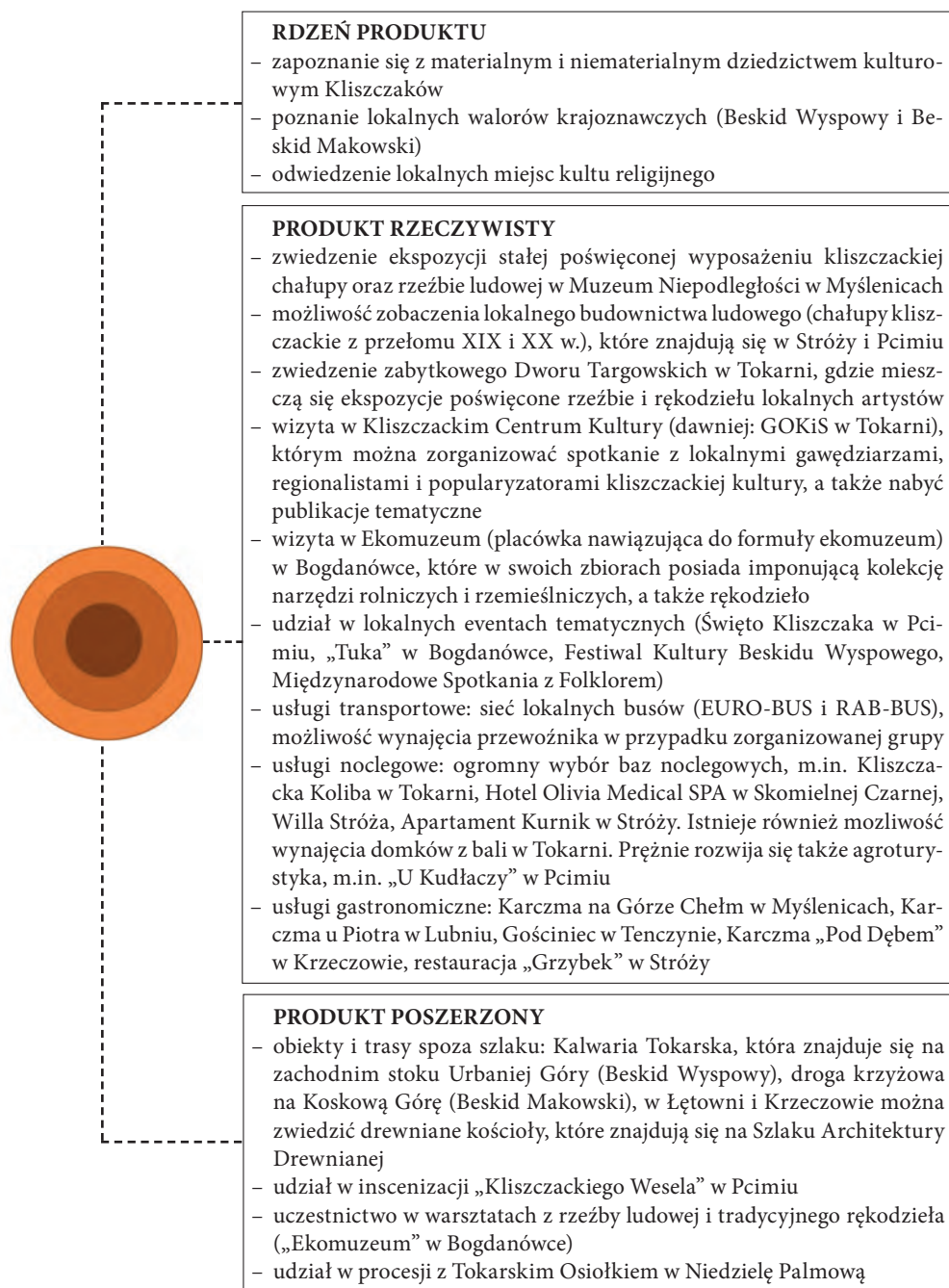

Ryc. 3. Mapa przedstawiająca zasięg proponowanego szlaku

Źródło: Google Maps [dostęp: 31.10.2021]

turystycznej (głównie tablic informacyjnych, a także usług przewodnickich w danym języku) do ich zapotrzebowań. Problematicznym aspektem w tym kontekście jest również ryzyko wynikające z niezrozumiałej i często zbyt skomplikowanej dla turystów zagranicznych narracji szlaku.

Z uwagi na szeroki zakres aktywności podejmowanych w trakcie realizacji szlaku turystyczno-kulturowego ważnym przedsięwzięciem jest stworzenie koncepcji logistycznego rozwoju. Niebagatelny udział w tym kontekście stanowi ukazanie go przez pryzmat produktu turystycznego, który był szerzej omawiany w pierwszej części artykułu. W poniższym schemacie zamieszczone zostały elementy wchodzące w strukturę regionalnego Szlaku Dziedzictwa Kulturowego Kliszczaków traktowanego w kategoriach produktu turystycznego.

Ryc. 4. Schemat ukazujący strukturę regionalnego Szlaku Dziedzictwa Kulturowego Kliszczaków jako produktu turystycznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Mikos von Rohrscheidt 2010: 45

Spośród szerokiego wachlarza zabiegów marketingowych, które mają istotny wkład w popularyzację szlaku turystyczno-kulturowego, należy uwzględnić opracowanie znaku identyfikacji wizualnej. Z uwagi na specyfikę regionalnego Szlaku Dziedzictwa Kulturowego Kliszcaków realizowana koncepcja wizualna powinna zawierać element odnoszący się do jego przewodniej tematyki. Opracowany przez autorkę logotyp ma charakter poglądowy, gdyż stworzenie profesjonalnego znaku identyfikacji wizualnej wymaga użycia odpowiedniego programu oraz predyspozycji, które wynikają najczęściej z kompetencji zawodowych.

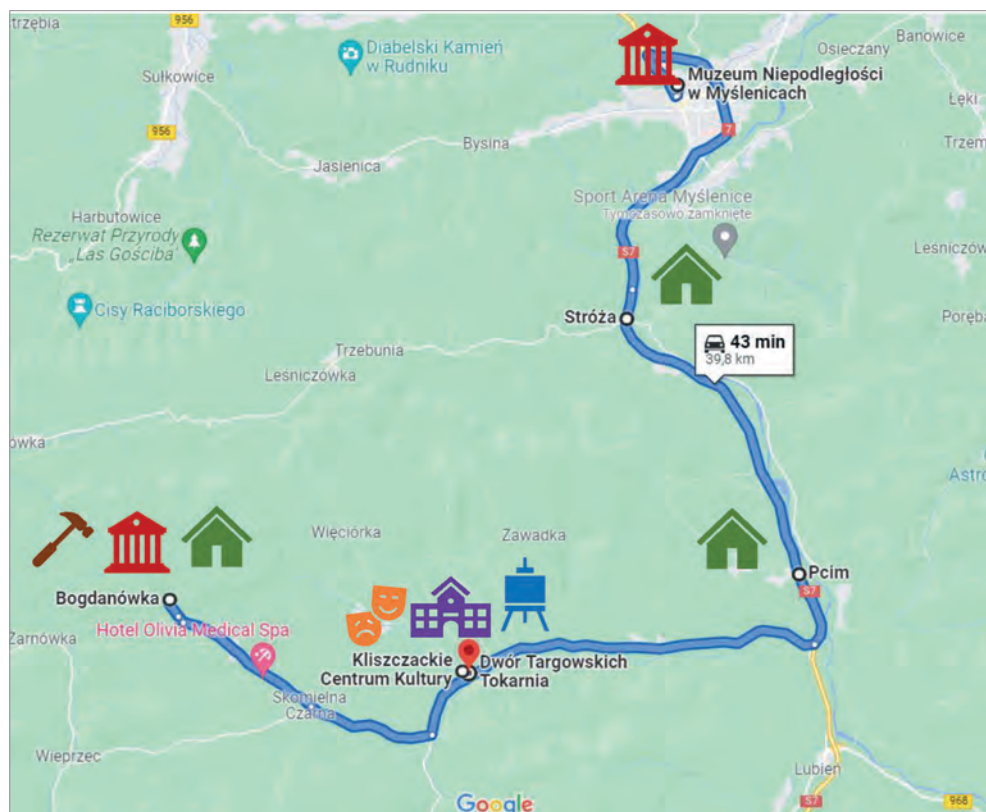
Ryc. 5. Znak identyfikacji wizualnej regionalnego Szlaku Dziedzictwa Kulturowego Kliszcaków

Źródło: opracowanie własne

Kluczowym zamysłem tego projektu było zobrazowanie najważniejszej tematyki szlaku za pośrednictwem prostej formy przekazu. Wykorzystano w tym celu ikony z wizerunkiem domu, płotu oraz linii melodycznej, na której znajdują się nuty. Pierwszy z wymienionych elementów nawiązuje do budownictwa ludowego, które reprezentuje materialne dziedzictwo kulturowe. Płot ma natomiast symbolizować specyfikę szlaku, którego zakres tematyczny koncentruje się na wytworach kultury ludowej. Zamieszczenie linii melodycznej wynikało z zamiaru ukazania charakteru szlaku przez pryzmat niematerialnego dziedzictwa, na które składają się m.in. takie elementy, jak: muzyka, gwara czy też miejscowe zwyczaje.

Niewątpliwie istotnym aspektem w procesie tworzenia szlaku turystyczno-kulturowego jest opracowanie mapy z symbolami, które określają specyfikę danego obiektu lub miejsca. W tym celu wykorzystana została mapa ukazująca zasięg regionalnego Szlaku Dziedzictwa Kulturowego Kliszcaków.

Mając na uwadze mnogość zabytków reprezentujących przykłady budownictwa ludowego na terenie Stróży i Pcimia, warto byłoby określić ich lokalizację. Pomocnym narzędziem w wyszukaniu tego rodzaju obiektów z uwzględnieniem ich

Ryc. 6. Mapa szlaku z symbolami ukazującymi specyfikę danego obiektu lub miejsca

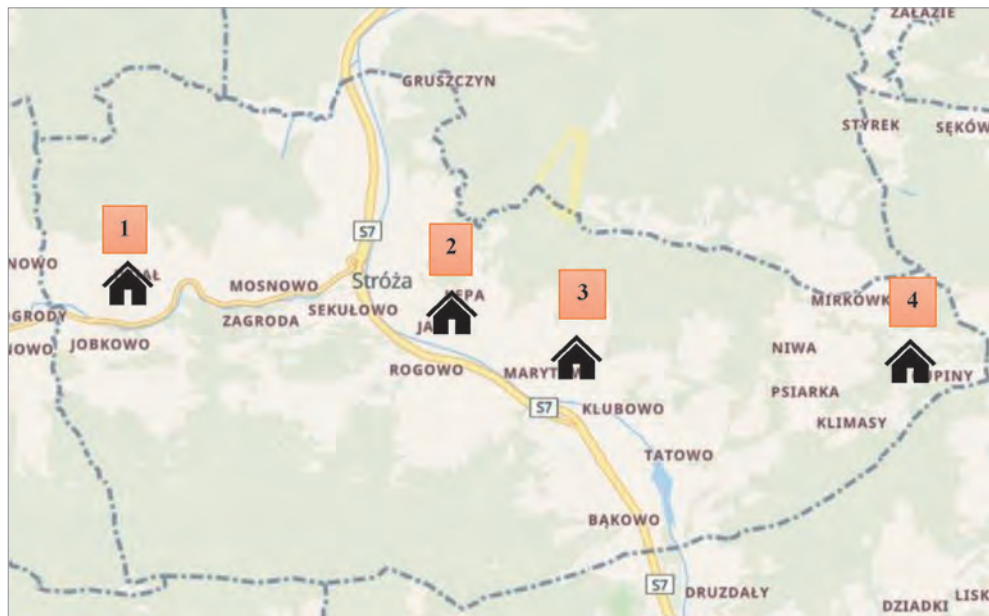
Źródło: opracowanie własne przy wykorzystaniu Google Maps [dostęp: 31.10.2021]

Ryc. 7. Charakterystyka uwzględnionych symboli na mapie

Źródło: opracowanie własne

położenia był katalog zabytków budownictwa ludowego na terenie gminy Pcim. Znajduje się on na stronie internetowej Stowarzyszenia Rozwoju Kultury, Sportu i Informacji Lokalnej NEDAN⁶. W celu przedstawienia konkretnych przykładów oraz miejsc, w których się znajdują, posłużono się mapą (ryc. 8).

Ryc. 8. Mapa z przykładami budownictwa ludowego w Stróży

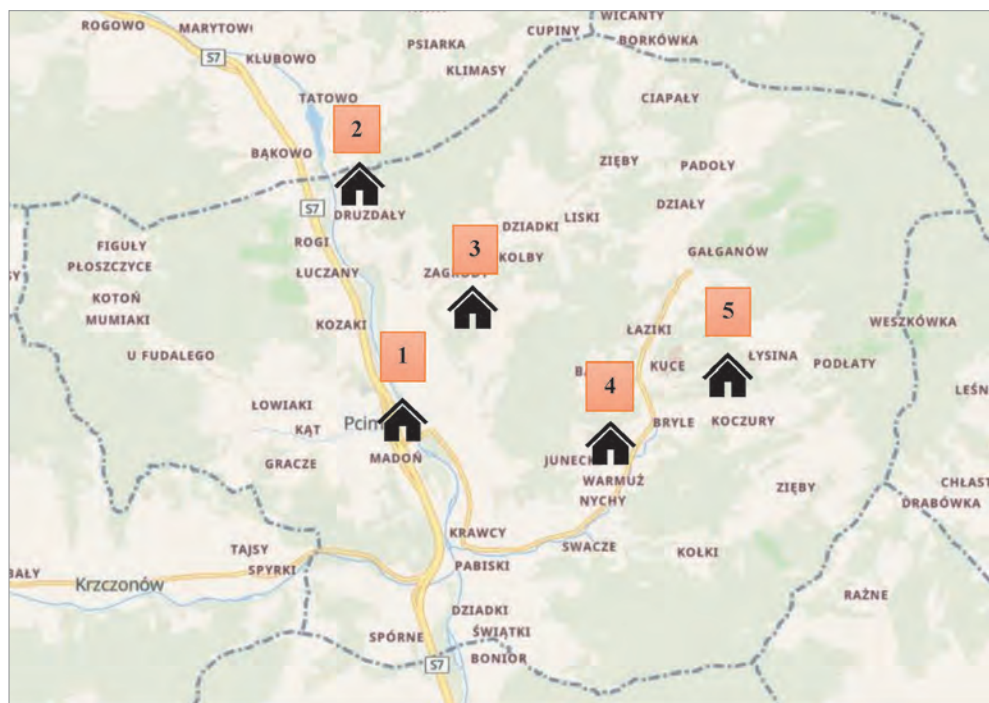
Źródło: opracowanie własne przy wykorzystaniu portalu mapowego ze strony internetowej Geoportal360.pl [dostęp: 31.10.2021]

Spis obiektów uwzględnionych na mapie⁷:

1. Dom nr 271 na roli Protasowo: chałupa jednoraktowa z 1902 r. Obiekt niezamieszkały.
2. Dom nr 348 znany pod nazwą „Firówka” z 1924 r. Budynek upodobniony stylistycznie do willi, wyposażony w rozmaite pomieszczenia o charakterze gospodarczym, bogato zdobiony ganek oraz drewniane filary. Właścicielem domu był bogaty gospodarz Stanisław Firek. Obecnie obiekt jest niezamieszkały.
3. Dom nr 22 na roli Moskołowej z 1899 r. Chałupa jednoraktowa wzbogacona o wysoką, kamienną podmurówkę. Urozmaicheniem zespołu budowlanego jest tradycyjna stodoła.
4. Tradycyjna stodoła znajdująca się przy domu nr 121 na roli Górniakowej z 1930 r.

⁶ Stowarzyszenie Rozwoju Kultury, Sportu i Informacji Lokalnej NEDAN, http://www.nedan.pcim.pl/zabytki.htm?fbclid=IwAR12v1vLjGko3K41we0S56TlcSLQca-E8c6kjm07Yu-OhNJd-YZ-t_i2XVI [dostęp: 31.10.2021].

⁷ Ibidem.

Ryc. 9. Mapa z przykładami budownictwa ludowego w Pcimiu

Źródło: opracowanie własne przy wykorzystaniu portalu mapowego ze strony internetowej Geoportal360.pl [dostęp: 31.10.2021]

Spis obiektów uwzględnionych na mapie⁸:

1. Dom nr 143 na roli Godawy z ok. 1900 r., rozbudowany w latach 30. XX w. Chałupa dwutraktowa z ozdobnym gankiem, który wieńczy motyw wschodzącego słońca. Obiekt zamieszkały.
2. Dom nr 250 na roli Druzgały (przysiółek Nadrabie) z ok. 1920 r. Jednotraktowa, drewniana chałupa. Obiekt niezamieszkały.
3. Dom nr 221 na roli Korzeniówka z 1902 r. Budynek z podmurówką z ciosanego kamienia. Obiekt zamieszkały.
4. Dom nr 404 na roli Warmuzy (przysiółek Wielka Sucha) z 1924 r. Jeden z lepiej zachowanych przykładów kliszczackiej architektury. Wyposażony w cztery okna na tzw. cztery szyby. W pobliżu budynku można zobaczyć tradycyjną stodołę. Obiekt niezamieszkały.
5. Dom nr 535 na roli Kalisze (przysiółek Średnia Sucha) z ok. 1920 r. Chałupa biedniacka, którą zamieszkiwała słynna ze swej pobożności Joanna Flązik zwana „Walušką”. Obiekt niezamieszkały.

8 Ibidem.

Zmierzając do przedstawienia kluczowych wniosków niniejszego artykułu, należy uwzględnić specyfikę jego przewodniej tematyki. Rosnące zainteresowanie mikrohistorią, która skupia się na prowadzeniu szczegółowych badań nad mniejszymi społecznościami, stało się zasadniczym bodźcem do intensyfikacji działalności w zakresie budowania tożsamości kulturowej wśród ludności z obszarów wiejskich. Niewątpliwie istotną cegiełkę w tym kontekście dokładają lokalne instytucje kulturowe i samorządowe dbające o podtrzymywanie miejscowych tradycji. W ostatnim czasie poszerzona została również działalność na rzecz popularyzacji kultury danych grup etnograficznych. W przypadku obszarów, na których występowali Kliszczacy, efektem podejmowanych inicjatyw stało się wytworzenie produktów turystycznych bazujących na historii oraz elementach dziedzictwa kulturowego. Głównym zamysłem tego przedsięwzięcia było uatrakcyjnienie oferty edukacyjnej dla uczniów lokalnych szkół poprzez tworzenie „wypraw odkrywców”, a także dotarcie do szerszego grona odbiorców.

Perspektywa promocji turystycznej regionu występowania Kliszczaków zawiera szeroki wachlarz możliwości. W znaczącym stopniu zostały one już wykorzystane poprzez organizację lokalnych wydarzeń rozrywkowych, uczestnictwo w konkursach i przeglądach miejscowych zespołów regionalnych czy też prowadzoną działalność naukową; której zwieńczeniem jest rosnąca liczba publikacji. Niewątpliwym urozmaicheniem w tej dziedzinie są także questy, znane pod nazwą „wypraw odkrywców”, które utworzono w celu popularyzacji góralskich grup etnograficznych z południa Małopolski⁹.

Regionalny Szlak Dziedzictwa Kulturowego Kliszczaków byłby idealnym unifikatorem dla szerokiego wachlarza inicjatyw podejmowanych na rzecz popularyzacji kultury wspomnianej grupy etnograficznej. Stanowiłby zarazem rozpoznawalny w skali krajowej produkt turystyczny. Funkcjonowanie szlaku mogłoby mieć zasadniczy udział w zasileniu lokalnej gospodarki i wzbogaceniu miejscowego sektora usług turystycznych. W efekcie zadbano by także o poprawę i rozbudowę infrastruktury komunikacyjnej oraz restaurację lub rewitalizację lokalnej zabytkowej zabudowy. Niewątpliwie istotnym aspektem w kontekście funkcjonowania szlaku jest również jego udział w kształtowaniu tożsamości kulturowej wśród miejscowej społeczności. Wykorzystanie go jako narzędzia dydaktycznego w zakresie edukacji regionalnej umożliwiłoby uczniom zapoznanie się zarówno z elementami dziedzictwa kulturowego, jak i lokalnymi walorami przyrodniczymi.

Reasumując powyższe rozważania, warto także uwzględnić unikatowość elementów materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Dzięki zaangażowa-

9 Więcej informacji na ten temat znajduje się na stronie internetowej Skarby Górali, <https://skarby-gorali.pl/> [dostęp: 1.11.2021].

niu lokalnych twórców ludowych, regionalistów oraz zespołów regionalnych nie jest ono postrzegane przez pryzmat reliktu przeszłości. Uczestnikami oraz odtwórcami tej kultury stają się także osoby spoza jej kręgu. Wynika to z udziału w organizowanych na coraz większą skalę warsztatach z rękodzieła i rzeźby ludowej. Znaczącą rolę w tym kontekście odgrywają również zmieniające się trendy w turystyce, gdzie oczekiwania turystów względem produktu turystycznego są coraz większe i ukierunkowane na otrzymanie prawdziwie potężnej dawki niezapomnianych wrażeń.

Bibliografia

Źródła drukowane

- Butler R.W., 1980, *The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources*, „The Canadian Geographer/Le Géographe canadien” 24, s. 5–12, <https://doi.org/10.1111/j.1541-0064.1980.tb00970.x>.
- Duda T., 2018, *Szlak dziedzictwa kulturowego jako produkt identyfikujący tożsamość i stymulujący dywersyfikację turystyki w regionie – na przykładzie budowanego Szlaku Gryfitów (Pomorze Zachodnie)*, „Turystyka Kulturowa” 4, s. 95–112.
- Gajowniczek Z.T., 2014, *Gmina wiejska i miejsko-wiejska w Polsce jako obszar odniesienia w edukacji regionalnej*, Warszawa.
- Kruczek Z., Bukowska A., 2017, *Rola szlaków tematycznych w ożywianiu przestrzeni turystyki kulturowej*, [w:] D. Orłowski (red.), *Przestrzeń turystyki kulturowej*, Warszawa, s. 15–34.
- Mikos von Rohrscheidt A., 2008, *Kulturowe szlaki turystyczne – próba klasyfikacji oraz postulaty w zakresie ich tworzenia i funkcjonowania*, „Turystyka Kulturowa” 2, s. 17–31.
- Mikos von Rohrscheidt A., 2009, *Region jako cel współczesnej turystyki kulturowej*, „Folia Turistica” 21, s. 71–94.
- Myga-Piątek U., Jankowski G., 2009, *Wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze i krajobraz kulturowy – analiza wybranych przykładów obszarów górskich*, „Problemy Ekologii Krajobrazu” 25, s. 27–38.
- Stasiak A., 2006, *Produkt turystyczny – szlak*, „Turystyka i Hotelarstwo” 10, s. 9–40.
- Wędzina D., 2010, *Edukacyjny wymiar turystyki kulturowej*, [w:] J. Szczepankiewicz-Battek, M. Dąbrowska (red.), *Turystyka kulturowa w świetle badań interdyscyplinarnych*, Legnica, s. 7–19.

Opracowania

- Kruczek Z., 2011, *Atrakcje turystyczne. Fenomen, typologia, metody badań*, Kraków.
- Kruczek Z., Zmysłony P., 2010, *Regiony turystyczne*, Kraków.
- Mikos von Rohrscheidt A., 2010, *Regionalne szlaki tematyczne. Idea, potencjał, organizacja*, Kraków.
- Styperek J., 2002, *Linearne systemy penetracji rekreacyjnej*, Poznań.

Netografia

- Rozkład jazdy na linii Kraków – Jordanów (przez Myślenice), <https://www.busy-krk.pl/jordanow-krakow/> [dostęp: 31.10.2021].

Rozkład jazdy na linii Myślenice – Bogdanówka, <https://www.busy-krk.pl/bogdanowka-myslenice/> [dostęp: 31.10.2021].

Mapaturystyczna.pl, <https://mapa-turystyczna.pl/#49.78990/19.98405/14> [dostęp: 2.10.2021].

Skarby Górali, <https://skarbygorali.pl/> [dostęp: 1.11.2021].

Stowarzyszenie Rozwoju Kultury, Sportu i Informacji Lokalnej NEDAN, http://www.nedan.pcim.pl/zabytki.htm?fbclid=IwAR12v1vLjGko3K41we0S56TlcSLQca-E8c6kjm07Yu-OhNJd-YZ-t_i2XVI [dostęp: 31.10.2021].

Spis rycin

1. Funkcje, jakie pełni szlak turystyczny, z uwzględnieniem ważniejszych zadań szlaków turystyczno-kulturowych
2. Składniki ogólnego produktu turystycznego
3. Mapa przedstawiająca zasięg proponowanego szlaku
4. Schemat ukazujący strukturę regionalnego Szlaku Dziedzictwa Kulturowego Kliszczaków jako produktu turystycznego
5. Znak identyfikacji wizualnej regionalnego Szlaku Dziedzictwa Kulturowego Kliszczaków
6. Mapa szlaku z symbolami ukazującymi specyfikę danego obiektu lub miejsca
7. Charakterystyka uwzględnionych symboli na mapie
8. Mapa z przykładami budownictwa ludowego w Stróży
9. Mapa z przykładami budownictwa ludowego w Pcimiu

Prospects for the Development of Tourism in Małopolska Based on the Heritage of Kliszczak Gorals

Abstract

When analysing the possibilities of promoting the cultural heritage of Kliszczak Gorals in the area they inhabit, one may come to the conclusion that what is missing in this context is a tourist trail. What supports this statement is a growing number of tourist services offering organized themed walks. These are one of the primary forms of cultural tourism. The current article aims to discuss the role played by regional culture trails in the cultural tourism sector. A further intention is to introduce the concept of a regional Kliszczak Cultural Heritage Trail and the benefits that it could offer.

Kliszczaki, czyli Górale od Łętowni, osiedli pomniejszą kotlinę rzeki Raby poniżej osad Zagórzan. Siedziby ich są na znacznej przestrzeni oddzielone od siedzib Zagórzan wyłomem Raby, a na północ za jej biegiem przeciągnęły się aż do wsi Stróży. Czternaście tylko wsi należy do tego małego rodu, który dla różnicy w stroju przez sztyderstwo *Kliszczakami* bywa nazywany (nosi bowiem w *kliszc* ściągłe spodnie), sam siebie nazywa on jednakowoż *Góralem*, od zachodu graniczy ten ród z Babigórcami, od południa i wschodu z Zagórzanami, na północ z Lachami, bo wszystkie osady poniżej północnej granicy góralszczyzny położone nazywają się Lackimi osadami, a granice zewnętrzne Górali zdają się odpowiadać historycznym granicom Starej Chrobacy.

Wsie przez Kliszczaków zamieszkałe leżyły w małej kępie obok siebie otoczone wyniosłymi działami około, a złączone tylko za biegiem rzeki Raby.

Wsie te są następujące: Trzebinia, Stróża, Pścim, Więciórka, Więcierza, Zawada, Bogdanówka, Tokarnia, Krzeczonów, Skomielna Czarna, Lubień, Łętownia, Krzeczów, Tęczyn.

Wincenty Pol,
Rzut oka na północne stoki Karpat,
Kraków 1851, s. 123.

<https://akademicka.pl>

